

ДОПОВІДІ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

А. М. Колот, проректор з навчальної роботи,
д-р екон. наук, професор
кафедри управління персоналом

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

У процесі об'єднання Європи, який супроводжується формуванням спільного освітнього простору з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, важливою метою є консолідація зусиль освітянської та наукової громадськості задля забезпечення належних умов підготовки професійних кадрів світового рівня. Цей інтеграційний процес, що об'єднався під егідою Болонської декларації, спрямований на впровадження загальноєвропейських норм в освіті і науці та поширення національних культурних і науково-технічних надбань серед європейських країн.

Всю **підготовчу роботу** по приєднанню до Болонської декларації Київський національний економічний університет **розпочав з комплексного порівняльного аналізу системи освіти в провідних європейських університетах та власної системи освітньої діяльності**. Такий порівняльний аналіз з огляду на вимоги Болонської декларації дозволив нам відповісти на принципово важливі питання, а саме:

- 1) якими є наші конкурентні переваги і в чому вони полягають;
- 2) де ми не «дотягуємо» до кращих європейських взірців, в чому ми програємо Європі і де не маємо конкурентних переваг;
- 3) що маємо робити в інституціональному плані (кредити, модулі, інформаційні пакети тощо) та в плані щодо покращення змістових характеристик освітньої діяльності.

Як засвідчили результати аналізу, ми маємо певні конкурентні переваги, зокрема:

— значно кращу гуманітарну підготовку порівняно з багатьма зарубіжними ВНЗ і за будь-яких заходів щодо входження до загальноєвропейського освітнього простору не повинні її втрачати;

— ґрунтовнішою, глибшою, більш предметнішою є фундаментальна підготовка, яка закладає підвалини подальшої міжпрофесійної мобільності, створює передумови для високої конкуренто-

спроможності не лише на момент випуску фахівців, а й на тривалий час практичної діяльності.

Є й інші конкурентні переваги, але є й потреба удосконалення освітньої діяльності. Невідповідності з освітою європейського формату залишаються досить суттєвими, тому й заходи щодо імплементації європейського досвіду, гармонізації національної і європейської освіти мають бути і комплексними, і багатими за змістом, включати одночасно як зміни інституціонального, так і змістовного та науково-методичного характеру.

Проте найголовнішим є те, що колектив університету чітко усвідомлює, що освітня діяльність відповідно до вимог Болонської декларації — це не тільки і не стільки рівні, модулі, експерименти, кредити, рейтинги. Це, перш за все, нова філософія освітньої діяльності, це нові принципи організації навчального процесу, це новий тип відносин між викладачем і студентом, це нові «технології» опанування знань, це відмова від репродуктивних методів навчання, це прозорість навчального процесу і ще багато іншого.

Отже, починаючи впроваджувати Болонські ініціативи, КНЕУ виходив з того, що вища економічна освіта має, з одного боку, захистити самобутність та унікальність вітчизняної економічної школи, зберегти свої кращі традиції. Водночас для забезпечення сталого розвитку, для закріплення позитивних зрушень потрібно задіяти ресурс світових тенденцій реформування вищої школи та принципів, стратегічні напрями формування нової культури викладання, нової культури відносин між викладачем і студентом, нової культури економічної освіти в цілому як складової загальноосвітніх цінностей.

Першим кроком нашого вузу до реалізації основних принципів Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю стало проведення засідання президії Науково-методичної комісії з напрямку «Економіка і підприємництво» 31 березня 2004 р. (м. Івано-Франківськ), на якому були обговорені проблеми інтеграції української економічної освіти до загальноєвропейського освітнього простору і підготовані пропозиції щодо реалізації поставлених завдань у відповідності з вимогами Болонської декларації.

Практична робота щодо гармонізації навчального процесу відповідно до Болонських ініціатив в КНЕУ розпочалася з **організаційно-управлінських заходів**:

1) Було розроблено і затверджено Вченою радою 25.03.2004 р. план заходів щодо реалізації положень Болонської декларації у навчальному процесі КНЕУ.

2) Для оперативного інформування професорсько-викладацького складу університету про основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу на сайті університету у «вікні» «Документи про освіту. Публікації» було створено тематичну рубрику «Вища школа України на шляху до Болонського процесу», де розміщуються основні документи і публікації на дану тематику:

— бібліотекою університету було започатковано регулярну підготовку і розсилку на кафедри експрес інформації «Болонський процес і освіта України», в якій дається перелік статей з періодичних видань і інформація про книги з проблем імплементації Болонського формату в освітню діяльність у цілому і в освітню діяльність по підготовці фахівців економічного профілю зокрема;

— видано тематичну збірку для професорсько-викладацького складу «Болонський процес як засіб гармонізації вищої освіти та підвищення її якості».

3) З метою забезпечення реалізації принципу прозорості процесу підготовки фахівців у КНЕУ та максимальної інформованості студентів КНЕУ з питань організації навчального процесу ректоратом університету була проведена наступна робота:

— розроблені посеместрові робочі навчальні плани I—IV курсів — зрозумілі за структурою та змістом кожному студентові;

— видано «Довідник студента» з інформацією про основні засади організації навчального процесу, поточне і підсумкове оцінювання знань, порядок нарахування стипендій, ліквідацію академзаборгованостей, наукову діяльність студентів, їх соціальний захист тощо;

— створені і постійно оновлюються сайти, на яких розміщується для студентів вся необхідна інформації щодо організації навчального процесу;

— готуються для розміщення в системі Інтернет Інформаційні пакети ECTS, в яких буде представлено інформацію для потенційних партнерів, студентів і викладачів про університет, про вимоги до абітурієнтів, про навчальні програми і зміст навчальних дисциплін, систему організації навчального процесу та контролю якості знань студентів, які будуть чинними в 2005/2006 навчальному році.

4) На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 21.05.2004 р. № 414 «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» Вченою радою університету від 24.06.2004 р. було

ухвалено включення до навчальних дисциплін змістового модулю «Вища освіта і Болонський процес».

5) На виконання Наказів Міністерства освіти і науки України від 23.01.04 № 48 та 49 і Наказу Міністерства освіти і науки України від 28.09.2004 № 761 в університеті з числа представників факультетів і кафедр створено робочу групу, на яку покладено функції координації роботи своїх структурних підрозділів по впровадженню положень Болонської декларації у навчальний процес та організаційно-методичного супроводження педагогічного експерименту. Очолює діяльність робочої групи КНЕУ проректор з навчальної роботи професор Колот А. М., який є членом Координаційної ради Міністерства освіти і науки України по супроводу та узагальненню результатів педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

6) Для обміну досвідом з проблематики гармонізації вищої освіти університету відповідно до світових вимог для членів вищеназваної робочої групи ректорат університету організував роботу науково-методичного семінару «Організація навчального процесу з урахуванням вимог Болонської декларації» (Наказ ректора від 5.11.2004 р. № 719).

Виходячи з того, що висока якість вищої освіти в контексті Болонського процесу є основою створення Європейського простору вищої освіти, ректорат КНЕУ особливу увагу зосередив на **заходах, спрямованих на підвищення якості освіти** і, в першу чергу, на **розвитку науково-дослідної роботи** викладачів і студентів. Враховуючи те, що одним з головних принципів створення «Зони європейської вищої освіти», як це було зазначено на Конференції Європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій в м. Саламанка (29—30 березня 2001 р.), є вища освіта, ґрунтована на наукових дослідженнях «оскільки наукові дослідження є рушійною силою вищої освіти», Вчена рада університету (27.05.2004 р.) ухвалила цільову програму організації наукової роботи в КНЕУ відповідно з вимогами Болонського процесу. В основу цієї програми закладено принцип про те, що кожний штатний викладач університету спочатку — вчений, а потім — викладач, що в основі викладання мають бути покладені результати власних наукових досліджень, що наукові дослідження — первинне, а викладання — похідна наукової діяльності.

Наступним важливим заходом змістовних перебудов в системі підготовки фахівців університету стала **робота по удосконаленню робочих навчальних планів** підготовки фахівців відповідно до загальноєвропейських вимог.

Готуються до введення у навчальний процес з 2005/2006 навчального року робочі навчальні плани I—III курсів. Були розроблені і введені в дію з 2004/2005 навчального року нові навчальні плани IV і V курсів, в яких передбачено не більше шести дисциплін у семестрі, а тижневе аудиторне навантаження на бакалаврському рівні становить не більше 20 годин, а на магістерському — не більше 18 годин.

Варто зазначити, що підготовка магістрів у поточному навчальному році здійснюється по 12 спеціальностях за 34 магістерськими програмами, до кожної з яких кафедрами університету були розроблені навчально-методичні комплекси «Організаційно-методичні матеріали до магістерських програм», куди включено: робочий навчальний план магістерської програми; графік організації навчального процесу за даною програмою, де вказується зміст та терміни організації навчальної роботи, що має виконати студент у відповідний період часу; програма переддипломної практики; методичні рекомендації з підготовки магістерської дипломної роботи; орієнтовну тематику магістерських дипломних робіт та навчально-методичні матеріали до вивчення дисциплін, що входять до магістерської програми (розгорнута програма дисципліни, перелік завдань та форми організації самостійної роботи студентів при вивченні теоретичного матеріалу дисципліни, перелік завдань для виконання на базах виробничої практики та методичні вказівки щодо їх оформлення та подання, форми організації індивідуально-консультаційної роботи викладача зі студентами, порядок поточного і підсумкового оцінювання знань студентів з дисципліни, критерії оцінювання знань, зразок екзаменаційного білету тощо).

Крім зазначеного, на виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 23 грудня 2004 р. № 962, ухвали Вченої ради університету «Про роботу по вдосконаленню змісту та організації навчального процесу в світлі Болонських ініціатив» від 30 вересня 2004 р., ректоратом спільно з факультетами та кафедрами була проведена значна підготовча робота по опрацюванню основних засад побудови робочих навчальних планів освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр напряму «Економіка і підприємництво», що узгоджуються з вимогами Болонської декларації: уточнені назви дисциплін циклу гуманітарної, природничо-наукової та загальноекономічної підготовки, скорельовано їх загальний обсяг і визначена трудомісткість навчального навантаження студентів у кредитах ECTS, переглянута структура варіативної складової навчальних планів, визначені принципи формування індивідуаль-

них навчальних планів студентів тощо. Принципово важливою новацією тут стало посилення фундаментальної підготовки студентів, зокрема, передбачене збільшення навчального часу (до 10 кредитів ECTS) для опанування нормативної профілюючої дисципліни по кожній з спеціальностей.

Надзвичайно відповідальним завданням кафедр університету на нинішньому етапі є формування варіативної складової навчальних планів, частка якої має бути в межах до 40 % (диференційовано за циклами підготовки). Опановується пакетний (комплексний) підхід до розробки варіативної складової навчальних планів, враховуючи те, що варіативна складова — це не придаток, «довісок» до нормативних дисциплін. У цьому плані в університеті закладається нова філософія, нова культура формування змісту освіти. Варіативна складова повинна стати надзвичайно привабливою для студентів, оскільки це має бути система знань продвинутого характеру, зорієнтована на потреби особистості. Сюди необхідно закласти останні досягнення тієї чи іншої галузі знань, які зорієнтовані і на вимоги ринку праці, і на «виклики» сьогодення, і на реальні потреби конкретного студента.

Наступний момент, який є принциповим у плані нової філософії побудови навчальних планів — це формування на базі робочих планів **індивідуальних планів студентів**, адже без індивідуалізації навчального процесу, без перетворення споживача на якого ми працюємо, в активного учасника навчальної діяльності нам не вирішити головного завдання, яким є досягнення світового рівня якості та якомога вищої конкурентоспроможності. Підготовка фахівців за індивідуальними навчальними планами має розпочатися в університеті вже з наступного 2005/2006 навчального року.

Відповідно до нових навчальних планів ведеться робота над формуванням концепції структури та змісту навчальних програм дисциплін, що є профілюючими для відповідних спеціальностей, опанування яких має забезпечити фундаментальну науково-теоретичну підготовку та набуття необхідних практичних навичок за відповідним фаховим спрямуванням.

Попередньо було розроблено і затверджено сучасну структуру робочої навчальної програми дисципліни, яка передбачає розкриття змістового наповнення всіх форм організації навчального процесу при опануванні даного курсу, і зокрема, орієнтовну тематику лекцій і семінарських (практичних, лабораторних) занять, технології індивідуальної та самостійної роботи студентів, індивідуально-консультативної роботи викладача, перелік сучасних

технологій та інтерактивних методів навчання, що застосовуються при вивченні даної дисципліни, тощо.

У 2003/2004 навчальному році кафедрами університету були розроблені і ухвалені Вченою радою близько 400 робочих навчальних програм дисциплін за новою структурою.

Відповідно з оновленням навчальних програм в університеті ведеться планомірна **робота по удосконаленню форм і методів організації навчального процесу**, і зокрема, по впровадженню сучасних методик та інтерактивних технологій навчання.

В цьому плані кафедрами КНЕУ було розроблено чітку систему застосування методів активізації навчального процесу, яка включає використання:

- при теоретичній підготовці — проблемних лекцій, міні-лекцій, лекцій-бесід, лекцій-семінарів тощо;

- при практичній підготовці — семінарів-дискусій, мозкових атак, аналізу конкретних ситуацій, так званих кейсів, рольових ігор, дидактичних ігор, комплексних тренінгів на матеріалах модельованої виробничої фірми у вигляді вирішення єдиної комплексної підприємницької задачі (ЄКПЗ) і, нарешті, при підготовці магістрів застосовуються програми з поглибленою практичною підготовкою, які опановуються за допомогою дистанційних технологій.

Всі матеріали до лекційних та практичних занять знаходять своє відображення в **навчально-методичній літературі**, яка видається викладачами нашого університету. Щороку видавництво КНЕУ видає друком приблизно 150 найменувань підручників, навчальних посібників, навчально-методичних посібників для самостійного вивчення дисциплін, монографій, наукових збірників тощо. Проте це не просто показники «валової продукції». В університеті розгорнута робота по підготовці навчальної книги нового покоління, в якій реалізуються сучасні наукові досягнення. Навчальна книга нового покоління — це комплекс цілеспрямованих видань, кожне з яких підпорядковане певній цілі. Він включає: підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники для самостійного вивчення дисциплін, збірники завдань (кейси), дистанційні навчальні комплекси. В підручниках і посібниках викладено сучасний зміст дисципліни, в навчально-методичному посібнику для самостійного вивчення дисциплін представлено технологію самостійного опанування навчального курсу та різноманітні завдання для цього. Окремі видання присвячені збірникам виробничих ситуацій (кейсів, ділових ігор, тренінгів тощо). Важливою складовою сучасних навчальних книг

є орієнтація їх на використання комп'ютерних технологій, що застосовуються в практичній діяльності.

Широке використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі КНЕУ спирається на сучасні програмні засоби, що застосовуються в практичній діяльності майбутніх фахівців. Кожна спеціальність має набір програмних продуктів, які органічно використовуються при вивченні фахових дисциплін.

В університеті інстальовано 23 системи та пакети прикладних програм загальною кількістю ліцензій 6414, створено систему комп'ютерних класів для кожної спеціальності, успішно функціонує комп'ютерна мережа, яка забезпечує необмежений доступ до послуг Intranet та Internet.

Ведеться розробка інформаційної системи управління університетом.

В той же час, важливою складовою навчально-методичної діяльності колективу університету є удосконалення системи **контролю якості знань студентів**. Адже за будь-яких підходів до організації навчального процесу саме системі оцінювання знань належить виключно важлива роль у забезпеченні високої якості освіти та формуванні конкурентоспроможних фахівців.

Чотири роки тому, у Київському національному економічному університеті була запроваджена комплексна система оцінювання знань, яка, за нашою оцінкою, себе повністю виправдала та відповідає основним засадам входження в Болонський процес.

Проектуючи зазначену систему оцінювання знань, ми виходили з одного з базових принципів менеджменту, зміст якого є таким: «Робиться те, і робиться саме так, як винагороджується. Працівники всіх рівнів... поведуть себе відповідно до чинної системи винагород. Серйозною перешкодою для досягнення результатів є величезна невідповідність між поведінкою, якої вимагають, і поведінкою, за яку винагороджують.»

Проектування нової системи оцінювання знань ми розпочали з формування прозорих відносин між студентом і викладачем, з прозорості навчального процесу у самому широкому розумінні цього слова.

Ця прозорість досягається, перш за все, максимальною інформованістю студента.

Нині студент нашого університету вже на початку семестру знає, що він має опанувати, що від нього вимагається, якими будуть критерії оцінювання його знань, скільки балів і за що він може отримати під час поточних та підсумкових контрольних заходів.

Для цього на відповідних сайтах університету по кожній з дисциплін навчального плану розміщені методичні матеріали, складовими яких є:

- 1) перелік питань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни;
- 2) приклади типових завдань, що виносяться на іспит;
- 3) порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни;
- 4) особливості поточного контролю знань студентів заочної форми навчання;
- 5) зразок екзаменаційного білета;
- 6) список рекомендованої літератури.

До речі, ця прозорість дозволила нам повністю виключити наявність розбіжностей між завданнями, що є об'єктом контролю, і програмою дисципліни.

Наступним принциповим положенням нашої системи оцінювання знань є максимальне задіяння її мотиваційного потенціалу.

За системи оцінювання, що ми запровадили, студент не може не усвідомлювати, що для отримання високої оцінки з дисципліни він має інтенсивно працювати впродовж всього семестру, а не сподіватися на везіння, можливість використати шпаргалку тощо.

Підсумкова оцінка з дисципліни формується з двох складових — за результати поточної діяльності та результати діагностики знань у формі іспиту. При цьому завдання поточного контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 40 балів, а завдання, що виносяться на іспит, від 0 до 60 балів.

Принципово важливим є врахування такої обставини: обидві складові загальної підсумкової оцінки за нашої системи мають самостійне значення, а для цього програмний матеріал розмежовується за змістом й у часі.

Завданням поточного контролю є: перевірка розуміння та запам'ятовування певного матеріалу, вироблених навичок проведення розрахункових робіт, умінь самостійно опрацьовувати тексти, здатності осмислити зміст теми, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал, а завданням іспиту — перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатність творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє відношення до певної проблеми.

Це означає, що на поточний контроль мають виноситись завдання, які не можливо або не доцільно перевіряти на іспиті (уміння та навички проводити розрахунки, користуватися комп'юте-

ром, виконувати практичні завдання індивідуально чи у складі малої групи тощо).

Натомість завдання, що виносяться на іспит, повинні мати узагальнюючий характер, та дозволяти оцінювати рівень творчого, цілісного бачення курсу, уміння синтезувати отримані знання, використовувати їх для аналізу ситуацій та формулювання свого відношення до тих чи інших проблем.

Щоб адаптувати систему оцінювання знань студентів до вимог ECTS в КНЕУ було розроблено і затверджено Вченою радою університету 24.06.2004 р. «Методику переведення шкали оцінювання знань студентів, що застосовується у КНЕУ, в шкалу системи ECTS», яка органічно вписалася в нову редакцію «Порядку оцінювання знань студентів КНЕУ з урахуванням вимог Болонської декларації», затвердженого Вченою радою 30.09.2004 р.

Відповідно до нового «Порядку оцінювання знань студентів» було розроблено і введено в дію «Порядок ліквідації академічних заборгованостей студентів КНЕУ» (ухвала Вченої ради від 30.09.2004 р.), який регламентує складання студентами академзаборгованостей на сучасному європейському рівні.

І, нарешті, важливим заходом по вирішенню питання підсумкового оцінювання якості набутих знань стала робота ректорату по розробці і запровадженню з 2004/2005 навчального року «Порядку проведення державної атестації випускників в КНЕУ», який узгоджується із заходами щодо гармонізації освітньої діяльності до умов Болонського формату.

В плані гармонізації національної освіти до світових вимог значна увага приділяється професійному рівню науково-педагогічного персоналу університету.

Загальновідомо, що викладач — це головний суб'єкт освітньої діяльності вищої школи. Його вплив на процеси, що відбуваються в навчальному середовищі, є в усіх відношеннях визначальним. Саме викладацький склад є тією концентрованою силою, яка напрацьовує, зберігає і передає студентам з покоління в покоління кращі національні, освітні та виховні тенденції й досвід.

З метою підвищення педагогічної майстерності викладачів, від якої напряму залежить якість підготовки фахівців, в університеті організовано роботу постійно діючих тренінг-курсів «Сучасні методики навчання» та курсів «Впровадження тренінгових технологій в навчальний процес», на яких щорічно підвищують свою кваліфікацію близько 70 викладачів. Під час навчання на курсах викладачі університету опановують інформаційно-презентативні, алгоритмічно-дійові, самостійно-пошукові методи навчання, знайом-

ляться з питаннями підготовки і проведення тренінгів, роллю викладача в тренінгу, інформаційно-методичним забезпеченням тренінгу, контрольно-оціночної діяльності викладача-тренера тощо.

Реалізуючи принцип Болонської декларації щодо розширення мобільності студентів університет розгортає роботу по залученню на навчання молодих людей з інших країн, поширює свої міжнародні зв'язки і наповнює їх новим змістом, адже головним показником для визначення міжнародного рівня навчального закладу є кількість іноземних студентів, які в ньому навчаються.

Своєрідним узагальненням діяльності університету, пов'язаної з удосконаленням організації підготовки фахівців відповідно до вимог Болонського процесу, стала традиційна щорічна науково-методична конференція професорсько-викладацького складу «Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів», яка проходила 2—4 лютого 2005 року. На конференції названа проблематика розглядалася за трьома напрямками:

- Удосконалення змісту підготовки фахівців у контексті Болонської декларації;

- Організація самостійної та індивідуально-консультативної роботи з урахуванням кращого світового досвіду;

- Активізація навчального процесу як провідна складова підвищення якості університетської освіти.

В роботі конференції взяли участь близько 500 викладачів, що записалися на виступи на секційних засіданнях і відповідно подали тези доповідей, в яких містилися і досвід кафедр, і окремих викладачів, і пропозиції, що узгоджуються з рішеннями останньої Вченої ради університету, щодо подальшого удосконалення організації освітньої діяльності, пропозиції, які спонукають до роздумів, до подальшого опрацювання нових підходів до підготовки фахівців до визначення нових напрямків роботи.

Виходячи з вищевикладеного, можна сказати, що Болонський процес міг би мати й іншу назву та форми реалізації, але для нас це означає лише одне: маємо завдяки цьому процесу набутти нових конкурентних переваг, маємо досягти нового рівня конкурентоздатності наших випускників і одночасно гармонізувати нашу освіту, зробити так, щоб ми були зрозумілі Європі, а Європа була зрозуміла нам. Ті ж елементи уніфікації, які є в документах Болонського процесу маємо так вписати в практику освітньої діяльності, щоб не зашкодити вітчизняній освіті, зберегти елементи власних конкурентних переваг та приростити їх кращими надбаннями світової практики.

А. М. Береза, заступник першого проректора-директор
навчального центру, канд. екон. наук, професор
кафедри інформаційних систем в економіці

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНО- КОНСУЛЬТАТИВНОЇ РОБОТИ З УРАХУВАННЯМ КРАЩОГО СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Одна із основних засад Болонської декларації це збільшення самостійності студента у вивченні тої чи іншої дисципліни та індивідуалізації навчання. Якщо розглядати послідовність частин навчального процесу, які повинні бути взаємопов'язані: лекції, семінари, лабораторні, практичні заняття, іспити, заліки, індивідуально-консультаційна робота викладача зі студентом і самостійна робота студента, то дві останні найменш висвітлені і структуровані, тому саме їм на засіданні секції було приділено найбільшу увагу.

Так, згідно наказу Міністерство освіти України № 161 від 2.06.93 р. у «Положенні про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах» визначено, що таке індивідуальне заняття, консультаційна роботи викладача і самостійна робота студента.

Індивідуально-консультаційної роботи викладача зі студентом і самостійної роботи студента це частини навчального процесу і до них висуваються різні вимоги та повинно бути різна методологія наповнення. Це консультації з одним студентом чи групою на конкретну тему чи взагалі. Це прийом модулів, есе, рефератів, курсових робіт, заборгованостей.

Самостійна робота студента в нових умовах — це трудомістка, інтенсивна та відповідальна робота, що може відбуватися у вигляді самостійного вивчення окремих тем, підготовка курсової роботи, реферату, модулів, підготовка до іспиту. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується робочим навчальним планом і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного для вивчення конкретної дисципліни.

Самостійна робота забезпечує індивідуалізацію навчання, підвищує мотивацію, сприяє формуванню самостійності в процесі прийняття рішень.

Але можемо констатувати формальне ставлення значної частини студентів і викладачів до самостійної роботи студента. Це

приводить до поверхневого засвоєння студентами програмного матеріалу, який винесений на самостійне опрацювання, орієнтація на використання недозволених засобів на іспитах, відсутність стійких знань і вмій. Потрібен чіткий порядок виконання студентами завдань для самостійної підготовки: тема, план, письмове завдання кожному студенту для самостійної підготовки до практичних занять, презентація підготовлених звітів, модульний контроль.

Мотивація самостійної роботи студента, три аспекти: студент, викладач, роботодавець. Організація потребує методичного, технологічного та інформаційного забезпечення. Стандартизація оцінки самостійної роботи: курсових робіт, проектів, рефератів, есе, модулів і т. п.

Необхідно більше акцентувати увагу на ефективне засвоєння матеріалу, що винесений на самостійне опрацювання поза аудиторією, а перед вивченням його — провести оглядову, проблемну лекцію. Завдання сучасного лектора — не стільки надати інформацію студенту, скільки зацікавити його до самостійного вивчення теми, показати своє ставлення до певних змістовних аспектів, вказати можливі джерела інформації і спрямувати студента на подальшу самостійну роботу. Лекція стає не основною, а стимулюючою відправною ланкою навчального процесу, початковим етапом самостійної роботи студента. Вона повинна бути гнучкою, мати мобільний зміст і будову, відповідати актуальним запитам студентів, активно використовувати їх здібності, ґрунтуватися не стільки на монологічному, скільки на діалогічному викладі матеріалу, взаємозамін досвідом. Вдосконалити методичне забезпечення матеріалу винесеного на самостійне вивчення.

Необхідність створення сприятливих умов для посилення ролі самостійної роботи зі сторони викладача: осмислення ситуації; накопичення знань і навичок, які необхідні викладачу для усвідомлення та формулювання учбового матеріалу; зосередження зусиль на розробці та оновленні тем, що пропонуються студентам в якості самостійної роботи; осмислення суперечностей та проблемних ситуацій.

Самостійно опрацьований матеріал необхідно обов'язково оцінити в ході поточного контролю (може, індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентом). Самостійно вивчений матеріал може бути поданий в таких формах: реферати, есе, конспектування першоджерел, самостійна підготовка конспектів навчальних тем, ведення економічних словників, анотування періодичних видань та економічної літератури, індивідуальні творчі

завдання, курсові роботи та інше. Самостійна робота студента повинна мати свій логічний підсумок — захист та оцінювання викладачем під час індивідуально-консультативних занять. Таким чином, збільшення ролі самостійної роботи студента вимагає налагодження індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентом.

Основні фактори ефективного впровадження самостійної роботи студента:

- навчально-методичне забезпечення;
- організаційні та технологічні умови;
- керівництво самостійної роботи студента з боку викладача;
- мотивація виконання;
- організаційна взаємодія та комбінування самостійної роботи студента з іншими видами навчальної роботи;
- зворотній зв'язок та система оцінювання.

Труднощі самостійної роботи студента:

- орієнтування у великій кількості матеріалу;
- синтезування великої кількості різних матеріалів;
- психолого-лінгвістичні труднощі;
- труднощі використання.

Основні вимоги:

- ретельне планування самостійної роботи студента;
- органічне поєднання самостійної роботи студента з іншими видами та формами навчальної діяльності;
- організація систематичного контролю та оцінювання результатів самостійної роботи студента;
- визначення ваги та трудомісткості завдань самостійної роботи студента;
- розробка системи завдань для самостійної роботи студента;
- організація самостійної роботи з широким використанням можливостей сучасних інформаційних технологій.

Індивідуальна консультація — не тільки засіб активізації навчального процесу, а й вплив на світогляд і культурний розвиток студента. Це необхідність проведення активної консультації. Викладач, з метою уникнення неефективних затрат часу, повинен консультивати тільки підготовлених до консультації студентів. Але студент у будь-якому випадку не повинен залишати консультацію. Студенту необхідно довести, як він повинен бути підготовлений до консультації. Викладач повинен: спланувати робочий графік консультацій так, щоб він був зручний для студентів; допомогти студенту у постановці цілей; чітко розподіляти час на виконання певних завдань; вміти пояснити вимоги програми; контролювати успіх.

Організована індивідуально-консультативна робота повинна здійснюватися за затвердженим графіком, а для якісного проведення її виділення окремої аудиторії. Виділення нормативної кількості годин для проведення індивідуально-консультативної роботи.

Урахування змісту дисципліни у навчальному процесі:

- переорієнтація викладачів від репродуктивних методів навчання до продуктивних, творчих, спрямованих на допомогу студенту у плануванні його діяльності, на консультування з проблемних питань;

- впровадження дистанційного навчання;

- впровадження та використання комп'ютерних та телекомунікаційних технологій.

Робота студентів у малих групах: кейс-метод, метод проектів, методи спільної підготовки теоретичних і практичних робіт.

Використання комп'ютерних технологій як в системі дистанційного навчання, так і в інших формах дозволить постійно здійснювати самоконтроль у різних формах, що підвищує мотивацію, пізнавальний та творчий рівень навчальної роботи, та забезпечує психологічний комфорт кожному споживачеві знань під час навчання.

Тому велика увага повинна приділятися тому, що викладач повинен бути організатором отримання знань студентами. Він повинен уміти дати їм правильний напрям, де як і які знання отримати, як їх показати під час виконання завдань, рішення модулів, складання іспитів і у практичній роботі. Викладач не повинен бути лектором, який потім вимагає викласти матеріал так, як він його розуміє, це не зовсім те, що потрібно у сучасних умовах. Його основне завдання — розгляд під час лекції проблемних питань, а не викладання матеріалу, описаного у підручнику, проведення семінарів і практичних занять у вигляді дискусій, тренінгів, ділових ігор і т. п. Більше приділяти уваги індивідуальній роботі зі студентом та розробки завдань, кейсів для самостійного вивчення необхідного матеріалу. Викладачеві повинні бути притаманні наступні риси: впевненість у собі, професійна компетентність, активне слухання, інтуїція, демократичність у спілкуванні, доступність, комунікабельність та винахідливість.

Таким чином для ефективного впровадження самостійної роботи студента необхідно:

1. розробити методологію організації індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентом і самостійної роботи студента;

2. забезпечити взаємопов'язане регламентоване наповнення всіх частин навчального процесу з перевагою індивідуально-кон-

сультативної роботи викладача зі студентом і самостійної роботи студента;

3. придати новий зміст аудиторній роботі зі студентом (проблемні, оглядові лекції з елементами самостійної роботи студента, тренінги, дискусійні семінари і практичні);

4. впроваджувати та використовувати комп'ютерні та телекомунікаційні технології в індивідуально-консультаційній роботі викладача зі студентом та самостійній роботі студента;

5. визначити характеристики науково-педагогічного працівника в умовах переходу до нової системи організації навчального процесу.

С. В. Степаненко, проректор з навчальної роботи,
канд. екон. наук, професор кафедри історії
економічних учень та економічної історії

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ПРОВІДНА СКЛАДОВА ЯКОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

В умовах високого рівня стандартизації освітньої діяльності, значного розширення мережі навчальних закладів провідне місце університету в системі економічної освіти України буде залежати від якості освіти випускників. Підвищенню рівня освіти в європейських університетах підпорядковані і ключові рішення Болонської декларації. Для КНЕУ, що за столітню історію своєї діяльності працює багатьох поколінь викладачів здобув славу провідного економічного навчального закладу, підвищення якості освіти має особливе значення. Адже тут накопичений величезний досвід, видані одні з перших праць в Україні з проблем активізації навчального процесу. Суттєві зміни, що відбулися в організації навчального процесу при переході на європейські принципи організації освіти, не повинні призвести до втрати вітчизняного досвіду, національної специфіки вищої освіти, зниження авторитету університету.

Виходячи з особистої причетності та відповідальності кожного викладача за забезпечення високого рівня освіти в КНЕУ, секція науково-методичної конференції розглянула проблему якості під кутом зору використання сучасних методів активізації навчального процесу. В її роботі прийняли участь 183 професори, доценти та викладачі базового закладу і Криворізького та Кримського економічних інститутів. У поданих тезах та доповідях на секцій-